

Prejavy násilia na základných a stredných školách

Zodp. riešiteľ: Mgr. Marcela Bieliková a kolektív

Výskum nadväzuje na riešenie problematiky násilia a intolerancie ako prejavu problémového správania žiakov na základných a stredných školách v roku 2007, ktoré sa realizovalo v rámci kampane Rady Európy All different – all equal. Projekt sa v súčasnosti zameriava popri analýze prejavov násilia v školskom prostredí najmä na násilie, intoleranciu a extrémizmus v skupine populácie mladých ľudí vo veku 13 až 18 rokov v prostredí rodiny a najmä kamarátov. Získané výsledky budú komparované s výsledkami výskumného šetrenia z roku 2007 a bude naznačená tendencia vývoja násilného správania mladých ľudí s prvkami diskriminácie a extrémizmu a porušovania ľudských práv v spoločnosti.

Cieľom výskumu bolo v nadväznosti na riešenie problematiky násilia žiakov základných a stredných škôl zmapovať situáciu v agresívnom správaní mladých ľudí vo veku 13 až 18 rokov a prejavov intolerancie a extrémizmu v prostredí školy, rodiny a partie kamarátov. Získané výsledky komparovať s výsledkami výskumného šetrenia v roku 2007 a naznačiť tendenciu vývoja násilného správania mladých ľudí s prvkami diskriminácie a extrémizmu a porušovania ľudských práv v spoločnosti.

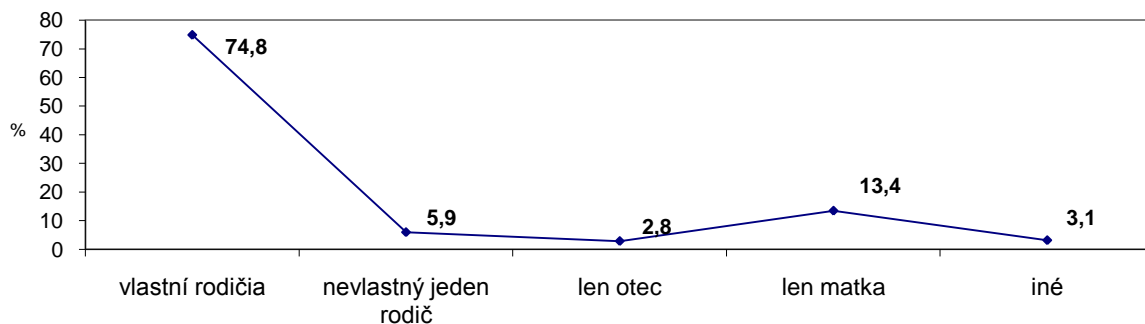
Výskumnú vzorku tvorili mladí ľudia vo veku 13 až 18 rokov, žiaci 7., 8. a 9.ročníka základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníka všetkých typov stredných škôl (stredných odborných škôl a gymnázií) vo všetkých krajoch Slovenskej republiky. Do výskumu boli zaradené náhodným výberom základné školy z každého kraja a stredné školy z každého kraja pri zastúpení všetkých typov stredných škôl (gymnázium a stredná odborná škola).

Celkovo bolo do výskumu zapojených 1158 žiakov základných a stredných škôl. Návratnosť predstavovala 92%.

Rodina a vzťahy v nej

Rodina je základná spoločenská skupina spojená putami pokrvného príbuzenstva alebo manželstva prítomná v každej spoločnosti. Rodina má vlastnú štruktúru a plní špecifické funkcie, reprodukčnú, ekonomickú, výchovnú resp. socializačnú. Inštitúcia rodiny je v predmetnej problematike analyzovaná na viacerých miestach a z viacerých strán. Vo výskume nás zaujímalo v akom type rodiny vyrastá väčšina nami oslovených respondentov. Úplná rodina tvorená oboma vlastnými rodičmi bola domovom pre 74,8 % žiakov, 16,4% žije s jedným rodičom v neúplnej rodine (2,8% len s otcom a 13,4% len s matkou). Ako vyplýva z grafu, v doplnenej rodine s jedným vlastným a jedným nevlastným rodičom žije 5,9% respondentov, možnosť „iné“ označilo 3,1%. Keďže respondenti nemuseli špecifikovať význam zahŕňajúci iné typy rodín, môžeme sa len domnievať, že išlo o rodiny, v ktorých žiaka vychováva niekto zo širšej rodiny (starí rodičia, tety), prípadne detský domov a pod.

Typ domáceho prostredia

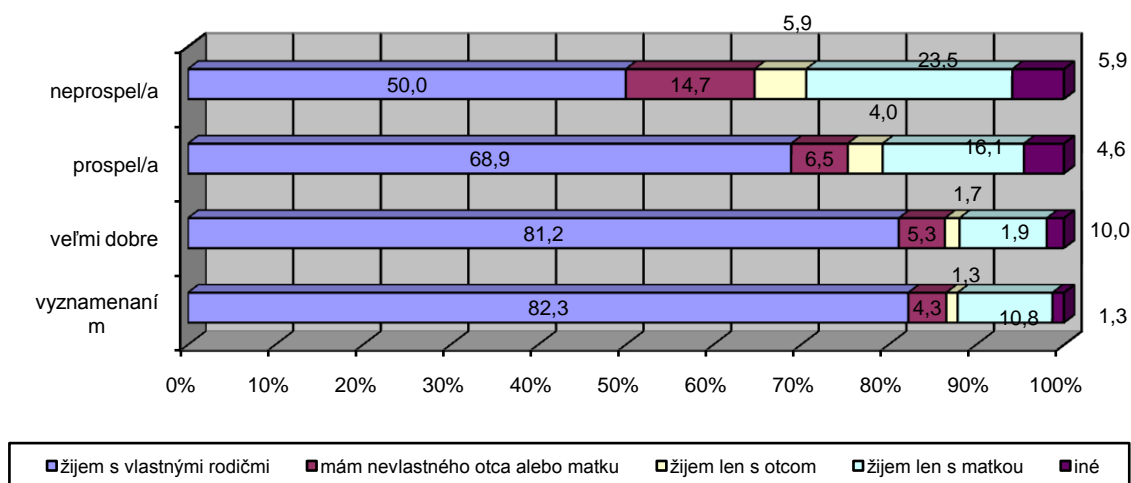


Porovnaním výsledkov s údajmi z roku 2007 sa potvrdil rastúci trend rozvodovosti v spoločnosti. A tak vzrástlo percento respondentov s jedným rodičom (16,2%:11,0%), ako aj s nevlastným rodičom (5,9%:4,9%) a súčasne poklesol počet mladých uvádzajúcich úplnú rodinu (74,8%:81,8%). Podrobné údaje popisuje porovnávací tabuľka.

Typ domáceho prostredia	%	
	2007	2009
úplná rodina s vlastnými rodičmi	81,8	74,8
mám nevlastného otca alebo matku	4,9	5,9
žijem len s otcom	0,9	2,8
žijem len s matkou	10,1	13,4
iné	2,3	3,1

Väčšinové zastúpenie úplných rodín vo výskume kopíruje situáciu na Slovensku, kde napriek zmenám prebiehajúcich v súčasných rodinách týkajúcich sa aj rôznosti foriem rodinného spoluzitia, ešte stále prevláda úplná rodina. Štatistické závislosti potvrdili, že v úplných rodinách častejšie žijú dievčatá ako chlapci. Takmer každý siedmy skúmaný mladý človek uviedol, že žije len s matkou. Štatisticky významné závislosti sa potvrdili aj vzhľadom na vek respondentov, ročník navštevovanej školy a prospech. A tak v úplnej rodine s oboma vlastnými rodičmi žije najviac mladých vo veku 13 (79,9%) a 16 rokov (79,3%) a najmenej 15 roční (68,5%). I napriek uvedenému rozdielu, ako už bolo konštatované, prevažná väčšina nami oslovených mladých ľudí žije v rodine s oboma vlastnými rodičmi. Rodinu s nevlastným rodičom najčastejšie uvádzali mladí vo veku 15 rokov, kde v takejto rodine žije takmer každý desiaty mladý človek (9,1%). Život len s otcom priznávalo približne 3% respondentov, výnimku tvorili len 14 roční mladí, kde uvedenú situáciu v rodine uvádzali len v 1,8%. Najviac oslovených žijúcich v rodine len s matkou pochádzalo z vekovej skupiny 14 a 15 ročných (16,0% a 18,2%). Približne 5% respondentov vo veku 13 a 17 rokov (4,5% a 5,3%) uvádzali iný typ domáceho prostredia. Rozdiely sa prejavili aj vo vzťahu k ročníku štúdia a prospachu. V úplnej rodine s vlastnými rodičmi žije až 81,3% žiakov 7.ročníkov základnej školy a 80,9% žiakov 1.ročníkov strednej školy a len 63,3% deviatakov. Títo potom v najvyššom percentuálnom zastúpení (12,7%) uvádzali neúplnú rodinu s nevlastným rodičom. S otcom žije v neúplnej rodine najmenej najmladších žiakov (7.ročníkov ZŠ-0,6%) a najviac najstarších žiakov (3.ročníkov SŠ-3,9%). Na druhej strane sú to najmä žiaci základných škôl (8. a 9. ročníkov), ktorí najčastejšie zo všetkých uvádzali, že žijú v neúplnej rodine len s matkou (15,5% a 19,6%). Signifikantné rozdiely sa prejavili aj vo vzťahu k študijnému prospachu. Možno konštatovať, že usporiadanie domáceho prostredia vplýva na prospech žiakov v škole. A tak žiaci žijúci v rodinách s oboma vlastnými rodičmi až v 80% (82,3% a 81,2%) vykazovali veľmi dobré študijné výsledky (prospiel s vyznamenaním a prospiel veľmi dobre), zatiaľ čo žiaci s nevlastným rodičom až v takmer 15% (14,7%) priznávali, že v minulom školskom roku neprospeš. Horšie výsledky (prospiel) uvádzali najmä žiaci žijúci len s otcom (5,9%), prípadne len s matkou, kde takýto prospech dosiahlo až 16,1% oslovených

Vzťah typu domáceho prostredia a prospechu respondentov



S typom rodinného prostredia skúmaných žiakov súvisia aj vzťahy v ňom. Väčšina oslovených žiakov zhodnotila vzťah rodičov k vlastnej osobe ako demokratický, založený na vzájomnom rešpekte (70,6%). Približne 15 % respondentov vníma prístup rodičov ako liberálny so zodpovednosťou za svoje činy a rozhodnutia a 13,3% žiakov sa vyjadrilo, že v ich rodine vládne autoritatívny prístup s príkazmi a zákazmi.

Na základe porovnania výsledkov za obdobie dvoch rokov (rok 2007 a 2009) možno sledovať na jednej strane pokles demokratického prístupu rodičov k deťom, na druhej strane výrazný nárast liberálneho prístupu v rodinách. Rodičia tak ponechávajú na deťoch rozhodnutia, avšak s plnou zodpovednosťou za vlastné činy.

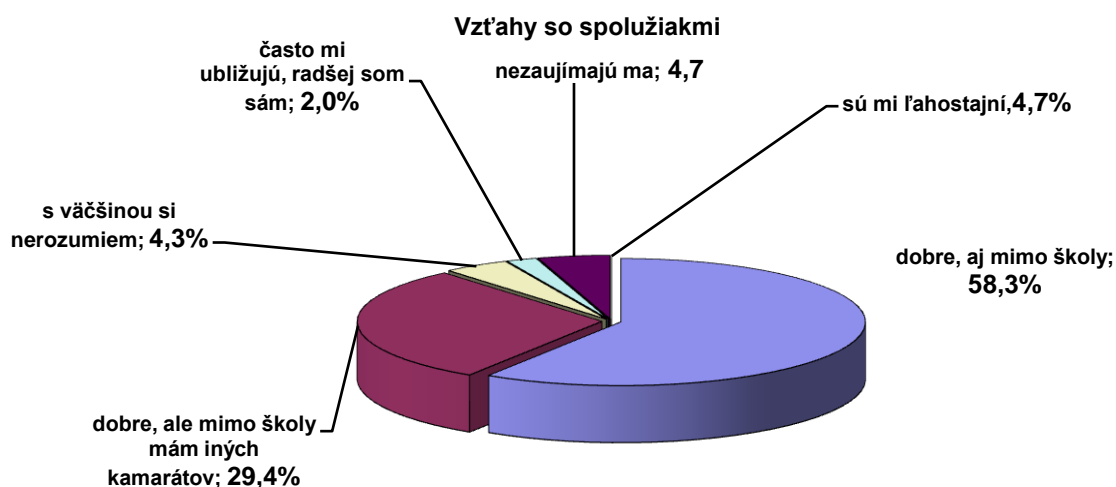
Prístup rodičov	%	
	2007	2009
liberálny	5,4	14,6
demokratický	82,1	70,6
autoritatívny	12,5	13,3
iné	0,0	1,5

Vzťahy v škole

Výsledky i každodenná skúsenosť potvrdzujú, že kvalita vzťahov medzi ľuďmi dočasne alebo trvalejšie odkázaných na spolužitie a spoluprácu významne vplyva na ich prežívanie, správanie a konanie. Uvedený všeobecný poznatok o vplyve kvality medziľudských vzťahov sa vzťahuje aj na prostredie školy. Kvalita vzťahu medzi učiteľom a žiakom podstatne ovplyvňuje dosah, šírku a hĺbku učiteľovho výchovného a osobného pôsobenia na žiakov. Celkovo možno konštatovať, že medziľudské vzťahy v škole významnou mierou vplyvajú na vzťah žiaka k škole, k spolužiakom, k plneniu školských povinností.

Vzťahy so spolužiakmi

Súčasne so sledovaním medziľudských vzťahov v rodinnom prostredí, sme vo výskume analyzovali aj vzťahy v prostredí školy a v partii kamarátov, rovesníkov. Vzťah žiakov so spolužiakmi sme sledovali otázkou „ako vychádzaš s väčšinou spolužiakov“. Viac ako polovica respondentov 58,3% hodnotí svoj vzťah so spolužiakmi ako dobrý a kamarátsky aj mimo školy. Takmer každý tretí oslovený mladý človek vo veku 13 až 18 rokov (29,4%) síce so spolužiakmi vychádza dobre avšak vzťah obmedzuje výlučne na prostredie školy. Pre 4,3% žiakov je príznačný nesúlad a neporozumenie si so spolužiakmi. Závažná sa javí skutočnosť, že 2% oslovených priznalo, že spolužiaci im ubližujú a preto volia samotu a takmer 5% (4,7%) hodnotilo svoj vzťah so spolužiakmi ako ľahostajný, bez záujmu. Porovnaním výsledkov s údajmi realizovaného výskumu v roku 2007 zistíme, že na jednej



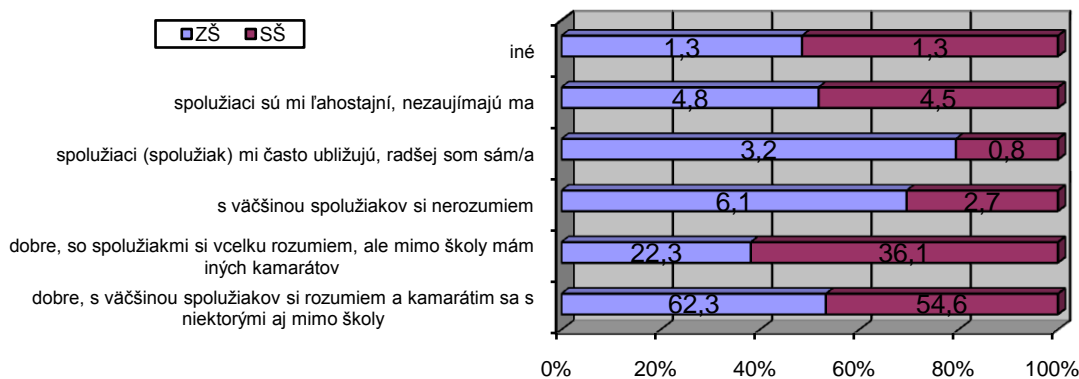
strane stúpa percento respondentov s dobrým, priateľským vzťahom so spolužiakmi a klesá počet tých, ktorí si so spolužiakmi nerozumejú, na druhej strane vzrastá množstvo mladých ľudí, ktorí poukazujú na to, že spolužiaci im ubližujú a preto sú radšej sami (rok 2007-0,4%:rok 2009-2,0%). Aj tieto výsledky poukazujú na skutočnosť, že násilie a šikanovanie je aktuálnym problémom súčasnej doby, neustále narastá a to aj v prostredí školy.

Vzťahy so spolužiakmi	%	
	2007	2009
dobré, rozumieme si aj mimo školy	55,4	58,3
dobré, ale mimo školy mám iných kamarátov	35,1	29,4
nerozumiem si so spolužiakmi	4,8	4,3
spolužiaci mi ubližujú, som radšej sám	0,4	2,0
spolužiaci sú mi ľahostajní, nezaujímajú ma	4,3	4,7
iné	0,0	1,3

Štatisticky významné závislosti sa potvrdili vo vzťahu k demografickým znakom, k veku, študijnému prospachu a typu navštevovanej školy. Rozdiely medzi pohlaviami sa nepreukázali. Výrazne lepšie vzťahy so spolužiakmi priznávajú žiaci základných škôl ako stredných škôl. Títo až v 62,3% oproti 54,6% žiakov stredných škôl uvádzajú veľmi dobré vzťahy so spolužiakmi, ktoré sa neobmedzujú len na prostredie školy ale aj mimo nej. Zároveň však práve žiaci základných škôl vo výrazne vyššom percentuálnom zastúpení

vyjadrovali neporozumenie si so spolužiakmi a dokonca aj ubližovanie zo strany spolužiakov. Výsledky teda jasne naznačujú, že je to práve základná škola, kde na jednej strane pretrvávajú mimoriadne dobré vzťahy v triede, na strane druhej je častejšie miestom zlých vzťahov, násilia a šikanovania. Žiaci stredných škôl zas výraznejšie pripúšťajú dobré vzťahy so spolužiakmi, avšak výlučne na pôde školy (36,1%:22,3%).

Rozdiely vo vzťahoch so spolužiakmi u žiakov základných a stredných škôl



Príslušnosť k partii v škole a mimo nej

I napriek zistenej tendencii nárastu násilia a ľahostajnosti vo vzťahoch, väčšina oslovených žiakov si so spolužiakmi rozumie a kamaráti sa s nimi aj mimo školy. Uvedené výsledky korešpondujú so skutočnosťou, že každý druhý oslovený mladý človek (49,6%) uviedol, že patrí do partie v škole aj mimo školy, 13,4% má partiu v triede a 21,8% mimo školy. Približne 15% oslovených priznalo, že nepatria do žiadnej partie.

Porovnaním výsledkov za sledované roky zistíme tendenciu poklesu príslušnosti nami oslovených mladých ľudí vo veku 13 až 18 rokov k partii a nárast tých, ktorí nepatria k žiadnej partii. Výnimku tvorí len mierny nárast mladých ľudí, ktorí priznávali, že majú partiu mimo školy (21,8%:20,4%). Podrobné údaje uvádza nasledovná tabuľka.

Príslušnosť k partii	%	
	2007	2009
áno, mám partiu v triede	15,5	13,4
áno, mám partiu mimo školy	20,4	21,8
áno, mám partiu v škole aj mimo nej	54,8	49,6
nie, nemám partiu	8,1	15,2

V súvislosti so sledovaním príslušnosti nami oslovených mladých ľudí k partii kamarátov sme vo výskume analyzovali aj činnosti, ktorým sa v partii najčastejšie venujú. Podľa výpovedí respondentov, najčastejšou činnosťou bolo rozprávanie sa, diskusie na rôzne témy (31,7%), ďalej športová činnosť (28,4%), nič nerobenie (19,4%), posedenie s priateľmi pri kofole (17,1%), ale aj zábava, opekačky, grilovačky (16,1%), návštevy diskotiek a hudobných koncertov (12,5%) a prechádzky (10,5%). Približne 10% oslovených mladých ľudí však v partii najmä pijú alkohol a fajčia.

Najčastejšie činnosti v partii kamarátov	%
1.rozprávanie, diskusie	31,7
2.šport	28,4
3.nič nerobenie	19,4
4.posekanie s priateľmi pri kofole	17,1
5.zábava, párty	16,1
6.návštevy diskoték, hudobných koncertov	12,5
7.prechádzky	10,5
8.návštevy pohostinstiev, pitie alkoholu, fajčenie	9,3
9.neviem, ako kedy	8,4
10.návšteva kín, divadiel a pod.	4,5

Hodnotenie situácie v škole

Šikanovanie nie je nikdy len záležitosťou agresora a obeti, ale týka sa všetkých členov skupiny. Vzťahy v takejto skupine postupne prechádzajú zákonným vývinom až k systémovému ničeniu pozitívnych vzťahov medzi členmi skupiny, pričom tento negatívny proces smeruje k prijatiu postojov, noriem a hodnôt šikanovania.¹

Výsledky najrozsiahlejšej kampane proti šikanovaniu *Olweus Bullying Prevention Program*, ktorá prebehla v Nórsku, jasne dokazujú, že je možné úspešne bojovať proti šikanovaniu na školách. Olweus (1978) zistil, po uskutočnení kampane sa v priebehu nasledujúcich dvoch rokov znížilo šikanovanie o 50%, ubudlo krádeží, vandalizmu a záškoláctva. Naopak, zlepšila sa klíma triedy, vzrástla miera spokojnosti žiakov s pobytom v škole a posilnili sa postoje žiakov ku škole samotnej.²

V súvislosti so vzťahmi v škole a s celkovou klímou v triede sa mladí jedinci vyjadrovali k predloženým výrokom a určovali ich frekvenciu.

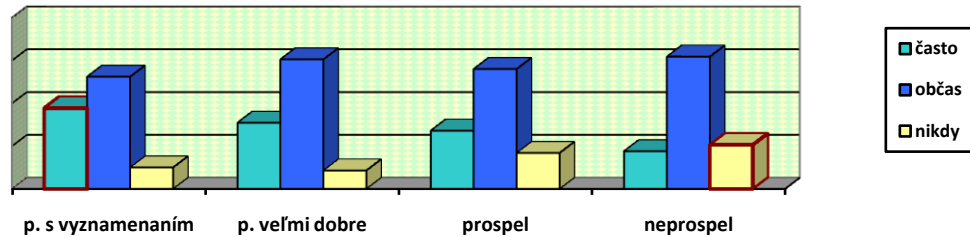
Prejavovanie rešpektu učiteľov voči žiakom

Správanie s rešpektom voči žiakom je častým prejavom u 30,1% učiteľov, avšak väčšina učiteľov prejavuje rešpekt žiakom iba občasne (56,9%). Takéto správanie neprejavuje až 13% učiteľov. Je zaujímavé, že každý tretí oslovený mladý človek navštevujúci základnú a strednú školu je presvedčený, že učitelia sa ku žiakom správajú s rešpektom, a táto situácia je rovnaká ako v roku 2007. Správanie učiteľov k žiakom je do istej miery ovplyvnené prospechom žiakov. V tomto prípade vidieť určitú klesajúcu tendenciu v prejavovaní rešpektu učiteľov k žiakom so zhoršovaním prospechu mladých jedincov. Hoci približne polovica žiakov zo všetkých skupín respondentov sa prikláňa k občasnému prejavom rešpektu v správaní učiteľov k nim (56,9%), klesá súhlas mladých ľudí s názorom, že učitelia sa k nim správajú s rešpektom (s vyznamenaním: 37,7%, veľmi dobre: 30,9%, prospel: 27,2% a neprospel: 17,6%), a naopak najviac žiakov, ktorí si myslia, že učitelia sa k nim nesprávajú s rešpektom, v predchádzajúcom školskom roku neprospeli (20,6%).

¹ Rosová, D. 2007. Šikanovanie v základných školách – možnosti prevencie. In : Prevencia šikanovania online]. Dostupné na: <http://www.prevenciasikanovania.sk/?mod=pedagogovia--teoria-sk--sikanovanie-v-zs-%E2%80%93-moznosti-prevencie>.

² Olweus Bullying Prevention Program: Research and History online]. Hazelden Foundation, 2008. Dostupné na: http://www.olweus.org/public/bullying_research.page.

Správanie učiteľov k žiakom vo vzťahu k prospechu



Vysoké percentuálne zastúpenie v kladnom postoji k správaniu učiteľom voči žiakom (s občasným rešpektom) mali respondenti navštevujúci školy v Trenčianskom (64,7%), Nitrianskom (63,9%) a Bratislavskom kraji (62,6%). Naopak najnižšie zastúpenie tu vykazovali žiaci Banskobystrického kraja (44,7%), avšak práve títo žiaci v najväčšom počte hodnotili správanie učiteľov s rešpektom ako veľmi časté (50%, v porovnaní s priemernou hodnotou 30,1%). Na druhej strane žiaci z Bratislavského kraja najmenej posudzovali správanie učiteľov k nim s rešpektom ako časté (20,2%). Záporné stanovisko k prejavom rešpektu v správaní učiteľov k žiakom volilo okolo 13% oslovených žiakov z každého kraja. Najčastejšie to boli žiaci z Bratislavského kraja (17,2%), Trnavského (16,9%) a Žilinského kraja (16,2%). Podrobnejšie výsledky sú uvedené v nasledujúcej tabuľke

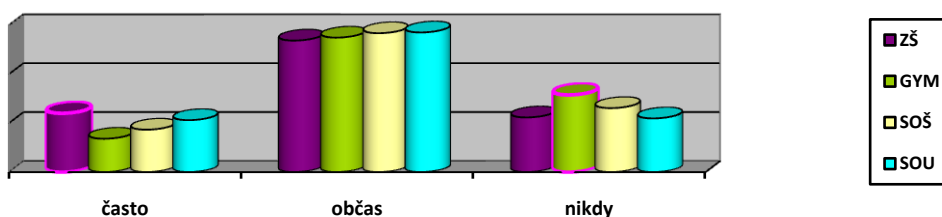
Učitelia sa správajú k žiakom s rešpektom	často %	občas %	nikdy %
Bratislavský kraj	20,2	62,6	17,2
Trnavský kraj	26,4	56,8	16,9
Trenčiansky kraj	25,2	64,7	10,1
Nitriansky kraj	25,2	63,9	10,9
Žilinský kraj	33,8	50,0	16,2
Banskobystrický kraj	50,0	44,7	5,3
Prešovský kraj	36,8	51,7	11,4
Košický kraj	31,3	57,0	11,7

Prejavovanie záujmu učiteľov o problémy žiakov

Viac ako polovica opýtaných mladých jedincov (55,1%) uviedla, že učitelia len občas prejavujú záujem o ich problémy a dokonca 24,4% tvrdí, že ich problémy učiteľov nezaujímajú vôbec. Dôležitý je fakt, že získané výsledky sú oproti roku 2007 výrazne vyššie v prípade ľahostajného prístupu učiteľa k problémom žiakov (12,5% v roku 2007 a 24,4% v roku 2009).

Ak uvedený jav sledujeme na základe typu navštevovanej školy zistíme, že učitelia najčastejšie pomôžu žiakom základných škôl (24%), naproti tomu iba 13,6% gymnazistov súhlasilo s častými prejavmi záujmu zo strany svojich učiteľov. V prípade strednej odbornej školy (či už s učebným odborom, alebo nie) je prejav záujmu učiteľov o problémy žiakov občasný (56,7% / 57%). Až 31,5% žiakov gymnázia sa nedočká prejavu záujmu zo strany učiteľov, v ostatných typoch škôl takýto názor zastáva okolo 24,5% opýtaných. Toto zistenie, horšia kvalita vzťahov medzi učiteľmi a mladými ľuďmi navštevujúcimi gymnázia, môže vyplývať napr. z väčších nárokov učiteľov kladených na študentov, v dôsledku čoho môžu žiaci pociťovať málo voľného času pre iné aktivity, ktorým by sa radi venovali, a to môže vyúsťovať do negatívnych vzťahov k učiteľom a ku škole samotnej.

Prejavy záujmu učiteľov o problémy žiakov vo vzťahu k typu navštevovanej školy

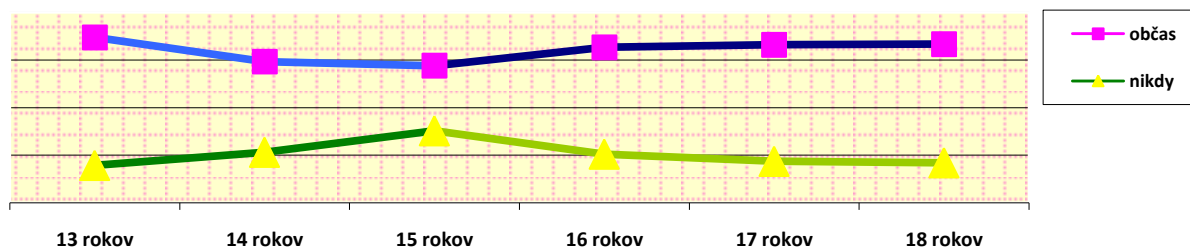


Rešpektovanie autority učiteľov zo strany žiakov

Žiaci rešpektujú autoritu učiteľov občasne (64,1%), zatiaľ čo často krát prejavujú úctu učiteľom iba v 15,7% zastúpení, dokonca 20,2% žiakov nerešpektuje autoritu svojich učiteľov vôbec. Z porovnania výsledkov z roku 2007 a roku 2009 vyplynulo, že stále menej žiakov jednoznačne uznáva autoritu učiteľov (15,7% v roku 2009 a 17,2% v roku 2007), na druhej strane stúpa počet žiakov, ktorí sa prikláňajú k občasnému rešpektovaniu autority učiteľov (64,1% v roku 2009 a 73,7% v roku 2007). Je alarmujúce, že dvakrát viac žiakov ako v roku 2007 neuznáva autoritu učiteľov vôbec, čo znamená, že každý piaty žiak sa nespráva ku svojim učiteľom s rešpektom.

Výsledky potvrdili, že rešpektovanie autority učiteľov zo strany žiakov klesá so zvyšovaním veku respondentov do 15 rokov (13 roční 69,5%, 14 roční 59,3%, 15 roční 57,6%) a potom znova stúpa s vekom žiakov od 16 rokov (16 roční 65,3%, 17 roční 66,4% a 18 roční 66,7%). V prípade priznania, že nerešpektujú autoritu učiteľov, sa potvrdila opačná tendencia. So zvyšovaním veku respondentov (do 15 rokov) rastie ich nechť rešpektovať autoritu učiteľov a od 16 rokov vyššie táto tendencia klesá.

Rešpektovanie autority učiteľov vo vzťahu k veku žiakov



Prejavy násilia

Pod pojmom násilie sa v literatúre vo všeobecnosti rozumie uplatnenie sily voči niekomu alebo niečomu. Násilím je teda každá forma ubližovania, prejavu nadvlády, vyhrážania sa, fyzického, psychického a sexuálneho nátlaku. Násilie predstavuje jednorazové ubližovanie alebo dlhodobé šikanovanie

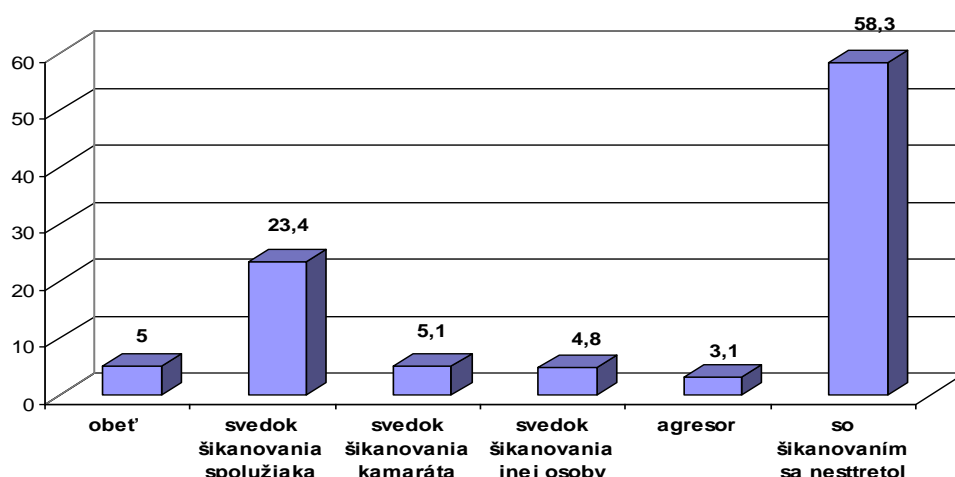
Zaujímalo nás, čo si pod násilím predstavujú naši respondenti, žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a 1., 2. a 3. ročníkov stredných škôl. Odpovede respondentov- mladých ľudí vo veku 13 až 18 rokov možno zhrnúť do nasledovných bodov:

- násilie je keď niekto niekomu robí niečo, čo je mu nepríjemné
- násilie je keď niekto bije, uráža a nadáva bez príčiny slabšiemu, aby si získal rešpekt
- násilie znamená nútiť človeka niečo, čo sám nechce. Je veľa prejavov násilia ako napríklad zastrašovanie, okrádanie, vydieranie, ponižovanie, nadradenosť a pod.

- násilie je spájané so šikanovaním, zámerným ubližovaním druhému (braním desiat, vyberaním peňazí a vymáhaním vecí od slabšieho, posmievaním sa, nútením robiť úlohy za niekoho, ponižovaním a dlhodobým bitím)
- násilie je spojené so sexuálnymi prejavmi, so sexuálnym obťažovaním
- násilie nie je len fyzická záležitosť ale je aj psychické násilie (ponižovanie, diskriminácia, psychické týranie).

Násilie sa najčastejšie v odpovediach respondentov spája s pojmom šikanovanie. Pod pojmom šikanovanie, ako už bolo uvedené v teoretickej časti, je v literatúre chápaný široký okruh prejavov násilného správania sa s cieľom ohroziť, zastrašiť, ponižiť alebo inou formou ublížiť niekomu inému. Šikanovanie zahŕňa slovné ponižovanie, nadávanie a neustále kritizovanie, výsmech, hrubé žarty, vydieranie, obmedzovanie osobnej slobody, pohrdanie, poškodzovanie oblečenia a osobných vecí až po telesné napadnutie (Pothe, 1999, s.140). Šikanovanie je asymetrický vzťah, v ktorom aktér (agresor) prevyšuje zo stránky fyzickej alebo aj psychickej svoju obeť, obeť vníma tento útok ako nepríjemný a jedná sa prevažne o opakujúci jav. Na vzniku šikanovania sa podieľajú vnútorné aj vonkajšie faktory. Vnútorné (osobnostné) príčiny šikanovania môžu byť zjavné, evidentné bez hlbšieho skúmania alebo skryté (latentné), ktoré sa objavujú až pri hlbšom skúmaní šikanovania. Patrí sem napr. tlak skupiny, nuda, frustrácia, túžba po moci, krutosť apod. Medzi exogénne (vonkajšie) príčiny patrí najmä patogénnosť prostredia. Hlavnými aktérmi šikanovania sú agresor a obeť. Na vzniku správania agresora sa najčastejšie podieľa viacero faktorov: povahové rysy, agresívne rodinné prostredie, nedostatok starostlivosti zo strany rodičov, skupina rovesníkov podporujúcich šikanovanie. Medzi obeť sa často zaraďujú submisívni jedinci, ktorí sa odlišujú od ostatných členov kolektívu či už výzorom alebo nízkym sebavedomím alebo strachom. Je potrebné si uvedomiť, že za určitých okolností sa obeťou šikanovania môže stať ktorékoľvek dieťa v triede. Veľmi často býva spoločným znakom agresora aj obeť neoblúbenosť u rovesníkov. Do procesu šikanovania vstupujú aj svedkovia, pričom najčastejšie to bývajú ostatní spolužiaci. Ich správanie môže ovplyvniť celý proces, pretože tam, kde dajú jasne najavo svoj nesúhlas, zvyčajne šikanovanie už nepokračuje. Avšak u svedkov šikanovania sa veľmi často prejavuje len pasívny nesúhlas, prípadne až strach, že aj oni by sa mohli stať obeťami, a preto neprejavujú snahu šikanovaniu zabrániť. Nie je správny ani postoj pedagógov, ktorí nechcú do šikanovania zasahovať z dôvodu zvykania si detí urovnávať konflikty vlastným pričinením. Skôr naopak od učiteľa, prípadne vychovávateľa sa očakáva energický postup pri odhaľovaní šikanovania a potrestanie vinníka, čím dáva jednoznačne najavo, že tento sociálno-patologický jav je v prostredí školy neprípustný (Jusko, P., Agresivita a šikanovanie ako sociálno-patologické javy v školskom prostredí. In. Mládež a spoločnosť, roč. VIII., č. 3/2002, s. 23-28). Z výsledkov výskumu vyplýva, že doteraz sa so šikanovaním stretlo až 41,7% respondentov, pričom 5,0% opýtaných bolo obeťou šikanovania a 3,1% oslovených detí a mladých ľudí priznali, že patrili k agresorom. Svedkom tohto spoločensky negatívneho javu bola viac než tretina (33,3%) opýtaných, pričom respondenti najčastejšie (223,4%) videli ako šikanujú spolužiaka. Už v nižšej miere boli svedkami šikanovania kamaráta (5,1%) alebo inej osoby (4,8%), pričom najčastejšie opýtaní uvádzali, že išlo o ich súrodenca, prípadne osobu, ktorú poznali len z videnia alebo ju nepoznali vôbec. Viac než polovica (58,3%) respondentov sa s týmto negatívnym javom zatiaľ nestretla.

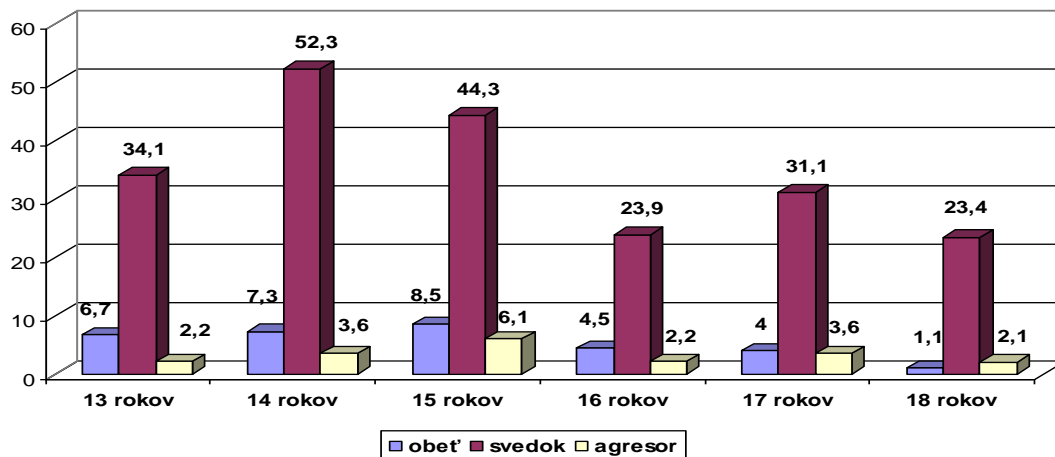
Skúsenosti respondentov so šikanovaním



Porovnanie dát za roky 2007 a 2009 ukázalo, že mierne stúpol počet opýtaných, ktorí majú skúsenosti s týmto negatívnym javom a zvýšil sa aj počet respondentov, ktorí boli obeťami šikanovania alebo sledovali túto udalosť z pozície svedka (2007: 31,1%, 2009: 35,0%), pričom stúpajúcu tendenciu mal počet opýtaných, ktorí videli ako šikanujú ich spolužiaka. Z uvedeného je zjavné, že tieto prejavy násillia sú medzi mládežou viac rozšírené než pred dvomi rokmi, pričom vzrastajúcu tendenciu majú práve v školskom prostredí. Na rovnakej úrovni zostal počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí priznali, že patrili k agresorom a šikanovali iných.

Viac skúsenosti s týmto negatívnym javom majú chlapci, pretože so šikanovaním sa ešte nikdy nestretlo až 70,1% dievčat a len 52,7% chlapcov. Okrem toho chlapci vo vyššom počte než dievčatá priznávali, že patrili k obeťami (chlapci: 7,3%, dievčatá: 3,3%), svedkom (43,5%, dievčatá: 26,8%) aj agresorom (chlapci: 3,9%, dievčatá: 2,7%). V skupine respondentov, ktorí boli svedkami šikanovania videli chlapci častejšie šikanovanie spolužiaka (chlapci: 29,7%, dievčatá: 19,7%) a kamaráta (chlapci: 10,1%, dievčatá: 2,8%), zatiaľ čo dievčatá sa stali svedkami ubližovania inej osobe (dievčatá: 4,3%, chlapci: 3,7%). S týmto negatívnym javom sa ešte nikdy nestretli najmä 16 (72,1%) a 18 roční respondenti (75,0%, 13 rokov: 62,0%, 14 rokov: 45,5%, 15 rokov: 50,9%, 17 rokov: 65,8%), pričom obeťami šikanovania (13 rokov: 6,7%, 14 rokov: 7,3%, 15 rokov: 8,5%, 16 rokov: 4,5%, 17 rokov: 4,0%, 18 rokov: 1,1%), ale i agresormi boli najmä pätnásťroční opýtaní (13 rokov: 2,2%, 14 rokov: 3,6%, 15 rokov: 6,1%, 16 rokov: 2,2%, 17 rokov: 3,6%, 18 rokov: 2,1%). Svedkami tohto negatívneho javu bola viac než polovica žiakov základných a stredných škôl vo veku 14 rokov (13 rokov: 34,1%, 14 rokov: 52,3%, 15 rokov: 44,3%, 16 rokov: 23,9%, 17 rokov: 31,1%, 18 rokov: 23,4%), pričom títo opýtaní najčastejšie videli ako šikanujú ich spolužiaka (13 rokov: 23,5%, 14 rokov: 35,5%, 15 rokov: 32,7%, 16 rokov: 12,8%, 17 rokov: 24,4%, 18 rokov: 17,0%). Z uvedeného vyplýva, že tento negatívny jav sa najviac rozmáha u pätnásťročných opýtaných, pričom najmenej sa vyskytuje v skupine osemnásťročných respondentov.

Skúsenosti respondentov so šikanovaním



Skúsenosti so šikanovaním cez telefón alebo e-mail

Problém šikanovania patrí medzi najčastejšie sociálno-patologické javy u detí a mládeže. Môže sa prejavovať priamou formou (vyhrážky, fyzické násilie a pod.), ale aj ako nepriama aktivita (izolácia od kolektívu). V súčasnej dobe, ktorá je determinovaná rýchlym nástupom a používaním nových informačných technológií sa šikanovanie prenieslo aj do tejto oblasti. Elektronické šikanovanie (cyberbullying) je definované ako zneužívanie mobilných telefónov a internetu na posielanie agresívnych a nenávisťných správ za účelom zastrašovania ich príjemcu. Internetové prostredie poskytuje veľké možnosti na tieto aktivity. Jeho nevýhodou je vysoká anonymita, ktorá uľahčuje túto činnosť a kraje ľudí, ktorí majú za cieľ útočiť na ostatných užívateľov mobilných telefónov alebo internetu. Elektronický násilník zažíva pocit zadost'učinenia, keď môže inú osobu vystrašiť, rozrušiť a zneistiť posielaním nevhodných textových správ a mailov. V tomto prípade nie je dôležitá jeho fyzická sila, ale schopnosť používať počítač, mobil a internet. Zákernosť tohto druhu šikanovania spočíva aj v tom, že môže byť nepretržité – 365 dní v roku a 24 hodín denne a jeho potenciálnymi obeťami môže byť veľké množstvo užívateľov internetu a mobilných telefónov. Z týchto dôvodov môže mať oveľa hlbší dosah ako fyzické šikanovanie (www.zodpovedne.sk). Skúsenosti s elektronickým šikanovaním nemá až 87,8% opýtaných, pričom osobné skúsenosti so šikanovaním prostredníctvom sms správ uviedlo 5,5% opýtaných a 3,6% priznalo, že dostali rôzne výhrážné maily. Obidvomi spôsobmi bolo šikanovaných 3,1% oslovených žiakov základných a stredných škôl.

Ešte nikdy sa s elektronickým šikanovaním nestretlo 89,9% chlapcov a 85,4% dievčat, pričom osobné skúsenosti s elektronickým šikanovaním či už cez mobilné textové správy – tzv. sms-ky, maily alebo obidvomi spôsobmi majú častejšie dievčatá než chlapci. Prostredníctvom textových správ a cez mobily aj maily sú častejšie než ostatní šikanovaní najmladší respondenti správ (13 rokov: 5,0%, 14 rokov: 2,7%, 15 rokov: 3,0%, 16 rokov: 2,2%, 17 rokov: 1,8 %, 18 rokov: 3,7%), pričom výhrážné maily dostali najmä pätnásťroční. S elektronickým šikanovaním nemá žiadne skúsenosti až 90,5% šestnásťročných respondentov, pričom v ostatných vekových kategóriách rovnako odpovedalo viac než 80,0%.

Skúsenosti s elektronickým šikanovaním

